SỰ GIAO THOA GIỮA ÂM NHẠC CỔ ĐIỂN VÀ JAZZ: ĐẶC ĐIỂM VÀ GIÁ TRỊ ĐỐI VỚI NGHIÊN CỨU, ĐÀO TẠO, BIỂU DIỄN

CN. Nguyễn Minh Đức

MỞ ĐẦU

Sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz góp phần mở rộng ngôn ngữ sáng tác, phương thức tổ chức hòa tấu và thực hành biểu diễn. Quá trình này không chỉ thể hiện ở việc kết hợp những yếu tố giai điệu, hòa âm, tiết tấu và âm sắc thuộc các phong cách khác nhau, mà còn ở sự kế thừa, biến đổi và tái tổ chức chức năng của chúng trong cấu trúc tác phẩm. Vì vậy, việc nghiên cứu sự giao thoa cần vượt ra ngoài sự nhận diện những đặc điểm phong cách riêng lẻ, hướng tới làm rõ cách các yếu tố âm nhạc được tổ chức, tương tác và đảm nhiệm những chức năng mới trong sáng tác, phối khí và biểu diễn.

Trên cơ sở đó, bài viết nghiên cứu sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz thông qua hai tác phẩm *Baroque and Blue* của Claude Bolling và *Rhapsody in Blue* của George Gershwin. Bằng phương pháp phân tích tổng phổ kết hợp đối chiếu các quan điểm nghiên cứu quốc tế, bài viết tập trung làm rõ những phương thức kế thừa, biến đổi và tương tác giữa các yếu tố âm nhạc, đặc biệt là sự chuyển đổi chức năng các bè và quan hệ hòa tấu. Từ đó, xác định những đặc điểm của quá trình giao thoa và giá trị của chúng đối với việc nghiên cứu, đào tạo và biểu diễn, trong đó chú trọng lĩnh vực Bass.

NHỮNG ĐẶC ĐIỂM CƠ BẢN TRONG TƯ DUY TỔ CHỨC ÂM NHẠC CỔ ĐIỂN VÀ JAZZ

Âm nhạc cổ điển và Jazz được hình thành trong những bối cảnh lịch sử, văn hóa khác nhau, với những đặc điểm riêng về sáng tác, tổ chức hòa tấu và biểu diễn. Trong âm nhạc cổ điển phương Tây, các yếu tố giai điệu, hòa âm và tiết tấu thường được tổ chức theo những nguyên tắc phát triển chất liệu và hình thức. Các tuyến giai điệu có thể vận động độc lập hoặc kết hợp theo quan hệ đối âm, hòa âm; chức năng của từng bè được xác định và biến đổi theo tiến trình tác phẩm.

Trong Jazz, việc tổ chức âm nhạc gắn với sự kết hợp giữa cấu trúc sáng tác, phương thức diễn giải tiết tấu, ngẫu hứng và tương tác hòa tấu. Những đặc điểm như *swing*, đảo phách, hòa âm mở rộng và chuyển động chromatic góp phần hình thành ngôn ngữ Jazz. Tuy nhiên, các yếu tố này không hoàn toàn riêng biệt với Jazz, cũng như ngẫu hứng không chỉ tồn tại trong truyền thống này. Sự khác biệt còn thể hiện ở cách tổ chức thời gian, phát triển chất liệu và mức độ chủ động của người biểu diễn trong quan hệ với tổng phổ.

Như vậy, sự khác biệt giữa âm nhạc cổ điển và Jazz không chỉ nằm ở những yếu tố được sử dụng mà còn ở chức năng và mối quan hệ giữa chúng trong cấu trúc tác phẩm. Một chất liệu có thể xuất hiện trong cả hai truyền thống nhưng đảm nhiệm những vai trò khác nhau tùy thuộc vào cách tổ chức hòa âm, tiết tấu và phương thức biểu diễn. Đây là cơ

sở để nghiên cứu sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz từ quá trình kế thừa, biến đổi và tái tổ chức chức năng âm nhạc.

CÁC PHƯƠNG THỨC GIAO THOA VÀ CHUYỂN ĐỔI CHẤT LIỆU ÂM NHẠC

Sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz không đơn thuần là việc kết hợp những yếu tố thuộc hai phong cách, mà còn là quá trình thay đổi cách tổ chức và chức năng của chúng trong sáng tác, phối khí và biểu diễn. Quá trình này có thể được xem xét thông qua bốn phương thức: kế thừa, biến đổi, tái tổ chức chức năng và tương tác. Các phương thức này có mối quan hệ chặt chẽ, góp phần hình thành những đặc điểm mới về ngôn ngữ và cấu trúc âm nhạc.

Kế thừa là việc duy trì những đặc điểm của chất liệu hoặc nguyên tắc tổ chức âm nhạc trong một môi trường mới. Biến đổi thể hiện qua sự thay đổi về giai điệu, hòa âm, tiết tấu hoặc cách diễn giải chất liệu. Tái tổ chức chức năng diễn ra khi một yếu tố âm nhạc hoặc một nhạc cụ đảm nhiệm vai trò khác trong quan hệ với các thành phần hòa tấu. Trong khi đó, tương tác là quá trình các yếu tố và phương thức tổ chức khác nhau cùng tham gia hình thành cấu trúc âm nhạc thông qua sự kết hợp, đối chiếu hoặc chuyển đổi giữa các phong cách.

Như vậy, sự giao thoa không nhất thiết dẫn đến việc hòa trộn hoàn toàn những đặc điểm phong cách. Một chất liệu có thể được duy trì nhưng thay đổi chức năng, hoặc được biến đổi về hình thức trong khi vẫn giữ vai trò ban đầu. Vì vậy, việc nghiên cứu sự giao thoa cần xác định những yếu tố được kế thừa, biến đổi và cách chúng tác động đến chức năng các bè, quan hệ hòa tấu và phương thức biểu diễn. Đây là cơ sở để phân tích các phương thức giao thoa trong *Baroque and Blue* của Claude Bolling và *Rhapsody in Blue* của George Gershwin.

SỰ GIAO THOA GIỮA NGÔN NGỮ BAROQUE VÀ JAZZ TRONG *BAROQUE AND BLUE* CỦA CLAUDE BOLLING

Baroque and Blue, chương đầu tiên của *Suite for Flute and Jazz Piano Trio* của Claude Bolling, thể hiện sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz thông qua việc tổ chức tương phản và tương tác giữa các chất liệu, phương thức hòa tấu. Trong nghiên cứu năm 2018, Minhee Kim nhận định rằng Bolling sử dụng ngôn ngữ hòa âm Jazz tương đối truyền thống, đồng thời đặt các phong cách Jazz bên cạnh những đoạn nhạc lấy cảm hứng từ các phong cách âm nhạc lịch sử. Quan điểm này cho thấy sự giao thoa trong tác phẩm không nhất thiết dẫn đến sự hòa trộn hoàn toàn, mà có thể được hình thành từ việc duy trì những đặc điểm riêng và tổ chức mối quan hệ giữa chúng.

SỰ TỔ CHỨC VÀ TƯƠNG TÁC GIỮA CÁC TUYẾN GIAI ĐIỆU

Trong các ô nhịp 1–33, Flute và Piano đảm nhiệm việc trình bày chất liệu, trong khi Double Bass và Drums chưa tham gia. Các tuyến giai điệu có sự nối tiếp, đối đáp và vận động tương đối độc lập, gợi liên hệ với tư duy tổ chức nhiều bè của âm nhạc Baroque. Đến ô nhịp 34, khi xuất hiện chỉ dẫn *Swing*, Flute tạm ngừng và Piano chuyển sang đảm nhiệm chất liệu chủ đạo trong nhóm Jazz. Sự thay đổi này không chỉ tạo tương phản về phong

cách mà còn tái tổ chức chức năng các nhạc cụ, từ quan hệ Flute–Piano sang quan hệ Piano–Double Bass–Drums.

Như vậy, sự giao thoa được hình thành thông qua việc kế thừa những đặc điểm tổ chức giai điệu và thay đổi môi trường hòa tấu. Các chất liệu không nhất thiết phải biến đổi hoàn toàn mà có thể được đặt trong những quan hệ mới để tạo nên sự tương phản và liên kết giữa các khu vực âm nhạc.

SỰ CHUYỂN ĐỔI HÒA ÂM VÀ TIẾT TẤU

Sự chuyển đổi phong cách được thể hiện rõ ở ô nhịp 34, khi tác phẩm chuyển sang nhịp 4/4 với chỉ dẫn *Swing*, có sự tham gia của Double Bass và Drums. Piano sử dụng những hình tiết tấu linh hoạt và chuyển động chromatic, trong khi Double Bass chủ yếu vận động bằng các nốt đen, góp phần xác lập nền tảng hòa âm và duy trì chuyển động tiết tấu. Đến ô nhịp 50, chỉ dẫn *Straight* xuất hiện cùng sự trở lại của nhịp 3/4, Flute và Piano tiếp tục đảm nhiệm phần lớn chất liệu.

Những thay đổi này cho thấy tiết tấu không chỉ mang chức năng biểu hiện phong cách mà còn tham gia tổ chức hình thức tác phẩm. Đồng thời, đặc điểm Jazz không thể được xác định chỉ qua sự xuất hiện của chromatic hoặc hợp âm mở rộng, mà cần xem xét cách các yếu tố ấy được tổ chức trong quan hệ với hòa âm, tiết tấu và phương thức biểu diễn.

VAI TRÒ CỦA DOUBLE BASS TRONG SỰ GIAO THOA VÀ TỔ CHỨC HÒA TẤU

Tại ô nhịp 34, Double Bass xuất hiện với kỹ thuật *pizzicato*, tham gia cùng Piano và Drums hình thành nhóm hòa tấu Jazz. Tuyến Bass vừa xác lập nền tảng hòa âm, vừa duy trì chuyển động tiết tấu và liên kết các điểm tựa hợp âm. Trong mối quan hệ này, chức năng của Double Bass không chỉ được xác định qua cao độ và trường độ riêng lẻ mà còn qua sự phối hợp với Piano và Drums.

Sự xuất hiện và tạm ngừng của Double Bass trong những khu vực khác nhau góp phần thay đổi mật độ âm thanh và phương thức tổ chức hòa tấu. Tuy nhiên, pizzicato hoặc chuyển động chromatic tự thân không phải những đặc điểm riêng của Jazz; ý nghĩa phong cách được hình thành từ chức năng của chúng trong tổng thể. Vì vậy, *Baroque and Blue* cho thấy sự giao thoa thông qua việc duy trì khác biệt và tái tổ chức quan hệ giữa các nhạc cụ, trong đó Double Bass giữ vai trò quan trọng đối với nền tảng hòa âm – tiết tấu của nhóm Jazz.

SỰ KẾT HỢP NGÔN NGỮ JAZZ VÀ ÂM NHẠC GIAO HƯỞNG TRONG RHAPSODY IN BLUE CỦA GEORGE GERSHWIN

Rhapsody in Blue của George Gershwin, công diễn năm 1924 với phần phối khí của Ferde Grofé cho dàn nhạc Paul Whiteman, thể hiện phương thức giao thoa khác với *Baroque and Blue*. Trong tác phẩm này, những yếu tố chịu ảnh hưởng Jazz và Blues được tích hợp vào quá trình xây dựng, phát triển chất liệu của một tác phẩm hòa nhạc. David Schiff (1997) dẫn lại quan niệm của Gershwin về việc vượt qua cách nhìn giới hạn Jazz trong nhịp điệu khiêu vũ cố định, hướng tới một cấu trúc âm nhạc có phạm vi biểu hiện rộng hơn.

Phần mở đầu với tuyến Clarinet và glissando đặc trưng thể hiện sự kết hợp giữa chất liệu giai điệu và phương thức diễn giải mang ảnh hưởng Jazz. Những chủ đề tiếp theo sử dụng các chuyển động chromatic, hình tiết tấu linh hoạt và những đặc điểm gợi liên hệ với Blues, đồng thời được tổ chức thành các khu vực có tính chất tương phản.

Trong cấu trúc tác phẩm, các yếu tố này không chỉ mang chức năng biểu hiện phong cách mà còn tham gia xây dựng chủ đề, tạo tương phản và liên kết những khu vực âm nhạc. Sự giao thoa vì vậy thể hiện ở quá trình chuyển đổi chức năng: những chất liệu chịu ảnh hưởng Jazz và Blues trở thành phương tiện phát triển của một tác phẩm hòa nhạc có quy mô lớn.

SỰ KẾT HỢP HÒA ÂM VÀ TIẾT TẤU TRONG NGÔN NGỮ SÁNG TÁC

Gershwin kết hợp những chuyển động chromatic, các thành phần hòa âm mở rộng và những hình tiết tấu đảo phách với phương thức phát triển chất liệu trong tác phẩm hòa nhạc. Những yếu tố này vừa góp phần tạo màu sắc Jazz, vừa tham gia định hướng chuyển động hòa âm, xây dựng câu nhạc và tạo sự tương phản giữa các đoạn.

Tuy nhiên, sự giao thoa không thể được xác định đơn thuần qua cấu tạo hợp âm hoặc sự xuất hiện của đảo phách, bởi các yếu tố tương tự cũng tồn tại trong âm nhạc cổ điển. Điều cần xem xét là chức năng của chúng trong cấu trúc tác phẩm. Khi được tích hợp vào tiến trình phát triển chủ đề và hình thức, những đặc điểm chịu ảnh hưởng Jazz được tái tổ chức để đảm nhiệm cả chức năng phong cách lẫn chức năng cấu trúc.

VAI TRÒ CỦA PHỐI KHÍ VÀ TỔ CHỨC HÒA TẤU

Một đặc điểm quan trọng của *Rhapsody in Blue* là sự tồn tại của nhiều phiên bản phối khí, từ bản dành cho dàn nhạc Paul Whiteman năm 1924 đến bản giao hưởng năm 1942 của Ferde Grofé. Trong công trình *Arranging Gershwin* (2014), Ryan Raul Bañagale nhấn mạnh vai trò của các bản chuyển soạn và những người tham gia định hình lịch sử tác phẩm, qua đó đặt lại cách nhìn về một tác phẩm như sản phẩm cố định của riêng nhà soạn nhạc.

Quan điểm này gợi mở việc xem phối khí như một phương diện của quá trình giao thoa. Khi chất liệu được phân bố lại giữa các nhóm nhạc cụ, âm sắc, mật độ và quan hệ hòa tấu có thể thay đổi. Đối với tuyến Bass, sự thay đổi biên chế đặt ra vấn đề về cách phân bố chức năng âm trầm giữa các nhạc cụ, cũng như quan hệ của chúng với hòa âm và tiết tấu. Tuy nhiên, cần đối chiếu trực tiếp các phiên bản tổng phổ để xác định những chức năng nào thực sự được duy trì hoặc biến đổi.

Như vậy, *Rhapsody in Blue* thể hiện sự giao thoa chủ yếu thông qua việc tích hợp và phát triển chất liệu Jazz, Blues trong cấu trúc hòa nhạc, đồng thời mở rộng khả năng thể hiện của chúng qua phối khí và biểu diễn. Theo David Schiff, lịch sử diễn giải tác phẩm còn cho thấy những căng thẳng giữa yêu cầu tuân thủ tổng phổ và khả năng linh hoạt trong biểu diễn, một vấn đề có ý nghĩa đối với việc nhận diện bản sắc Jazz trong môi trường hòa nhạc.

ĐẶC ĐIỂM CHUNG VÀ KHÁC BIỆT GIỮA HAI PHƯƠNG THỨC GIAO THOA

Qua hai tác phẩm, có thể nhận thấy sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz cùng dựa trên quá trình kế thừa, biến đổi và tái tổ chức những yếu tố giai điệu, hòa âm, tiết tấu và hòa tấu. Tuy nhiên, phương thức hình thành sự giao thoa có những khác biệt.

Trong *Baroque and Blue*, Bolling chủ yếu sử dụng sự tương phản và tương tác giữa những đặc điểm Baroque với phương thức tổ chức của Jazz Trio. Sự chuyển đổi phong cách được thể hiện rõ qua cách phân bố chất liệu, thay đổi tiết tấu và sự tham gia của các nhạc cụ. Ngược lại, trong *Rhapsody in Blue*, Gershwin tích hợp những yếu tố chịu ảnh hưởng Jazz và Blues vào cấu trúc sáng tác hòa nhạc, đồng thời quá trình phối khí tiếp tục tác động đến cách thể hiện chất liệu và tổ chức hòa tấu.

Như vậy, hai tác phẩm cho thấy sự giao thoa có thể được hình thành thông qua **duy trì sự khác biệt để tạo tương tác** hoặc **tích hợp các đặc điểm phong cách vào một cấu trúc mới**. Trong cả hai trường hợp, giá trị của sự giao thoa không chỉ nằm ở những yếu tố âm nhạc được sử dụng mà còn ở sự thay đổi chức năng và quan hệ giữa chúng trong sáng tác, phối khí và biểu diễn.

KẾT LUẬN

Sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz không chỉ thể hiện ở việc kết hợp các yếu tố giai điệu, hòa âm, tiết tấu và âm sắc, mà còn ở quá trình kế thừa, biến đổi và tái tổ chức chức năng của chúng trong sáng tác, phối khí và biểu diễn. Quá trình này tạo nên những phương thức tổ chức âm nhạc mới, đồng thời làm thay đổi mối quan hệ giữa các bè và cách thức thể hiện tác phẩm.

Thông qua *Baroque and Blue* của Claude Bolling và *Rhapsody in Blue* của George Gershwin, bài viết làm rõ hai phương thức giao thoa tiêu biểu. Trong *Baroque and Blue*, sự giao thoa được hình thành chủ yếu thông qua việc duy trì sự khác biệt và tạo tương tác giữa những đặc điểm Baroque với phương thức hòa tấu Jazz. Trong khi đó, *Rhapsody in Blue* thể hiện quá trình tích hợp và phát triển những yếu tố Jazz, Blues trong cấu trúc tác phẩm hòa nhạc. Hai trường hợp cho thấy sự giao thoa không nhất thiết xóa bỏ đặc điểm riêng của từng phong cách, mà có thể hình thành thông qua sự thay đổi chức năng và quan hệ giữa các yếu tố âm nhạc.

Kết quả nghiên cứu cho thấy sự biến đổi về chất liệu và sự biến đổi về chức năng không hoàn toàn đồng nhất. Một yếu tố có thể được duy trì về hình thức nhưng đảm nhiệm vai trò mới trong môi trường hòa tấu khác. Nhận thức này góp phần mở rộng phương pháp phân tích tác phẩm, đồng thời cung cấp cơ sở cho việc đào tạo và biểu diễn. Đặc biệt, đối với Double Bass, việc xác định chức năng hòa âm, tiết tấu và tương tác với các nhạc cụ khác có ý nghĩa quan trọng trong quá trình tiếp cận và thể hiện những phong cách âm nhạc khác nhau.

Như vậy, giá trị của sự giao thoa giữa âm nhạc cổ điển và Jazz không chỉ nằm ở việc mở rộng ngôn ngữ sáng tác mà còn ở khả năng hình thành những phương thức tổ chức hòa tấu và biểu diễn mới. Việc tiếp cận sự giao thoa từ mối quan hệ giữa chất liệu, chức năng và phương thức biểu diễn góp phần kết nối nghiên cứu, đào tạo với thực tiễn nghệ

thuật, đồng thời mở ra hướng nghiên cứu về sự chuyển đổi vai trò của các nhạc cụ trong những môi trường âm nhạc đa phong cách.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bañagale, Ryan Raul (2014), *Arranging Gershwin: Rhapsody in Blue and the Creation of an American Icon*, Oxford University Press.
2. Irawan, Jeffry (2021), *Analisis Repertoar "Suite for Flute and Jazz Piano Trio" Movement I, Baroque and Blue Karya Claude Bolling*, Khóa luận, Institut Seni Indonesia Yogyakarta, Indonesia.
3. Kim, Minhee (2018), *Jazz Language in Through-Composed Chamber Works for Flute by Claude Bolling, Nikolai Kapustin, and Mike Mower*, Luận án Doctor of Musical Arts, University of Cincinnati, Hoa Kỳ.
4. Pollack, Howard (2007), *George Gershwin: His Life and Work*, University of California Press.
5. Schiff, David (1997), *Gershwin: Rhapsody in Blue*, Cambridge Music Handbooks, Cambridge University Press.

6. Bolling, Claude (1973), *Suite for Flute and Jazz Piano Trio*, chương I: *Baroque and Blue*, tổng phổ và các bè nhạc cụ; bản phát hành của Hal Leonard, mã HL 490508.

7. Gershwin, George (1924), *Rhapsody in Blue*, bản thảo dành cho Piano và Jazz Band, George and Ira Gershwin Collection, Library of Congress, Washington, D.C.

8. Gershwin, George (1942), *Rhapsody in Blue*, Ferde Grofé phối khí cho Piano và dàn nhạc giao hưởng, bản tổng phổ do Harms xuất bản.

9. Library of Congress, "Rhapsody in Blue by George Gershwin", *The Library of Congress Celebrates the Songs of America*.

10. Library of Congress (2020), "Gershwin's 'Rhapsody in Blue' – 'Wait for Nod'", *Timeless: Stories from the Library of Congress*.

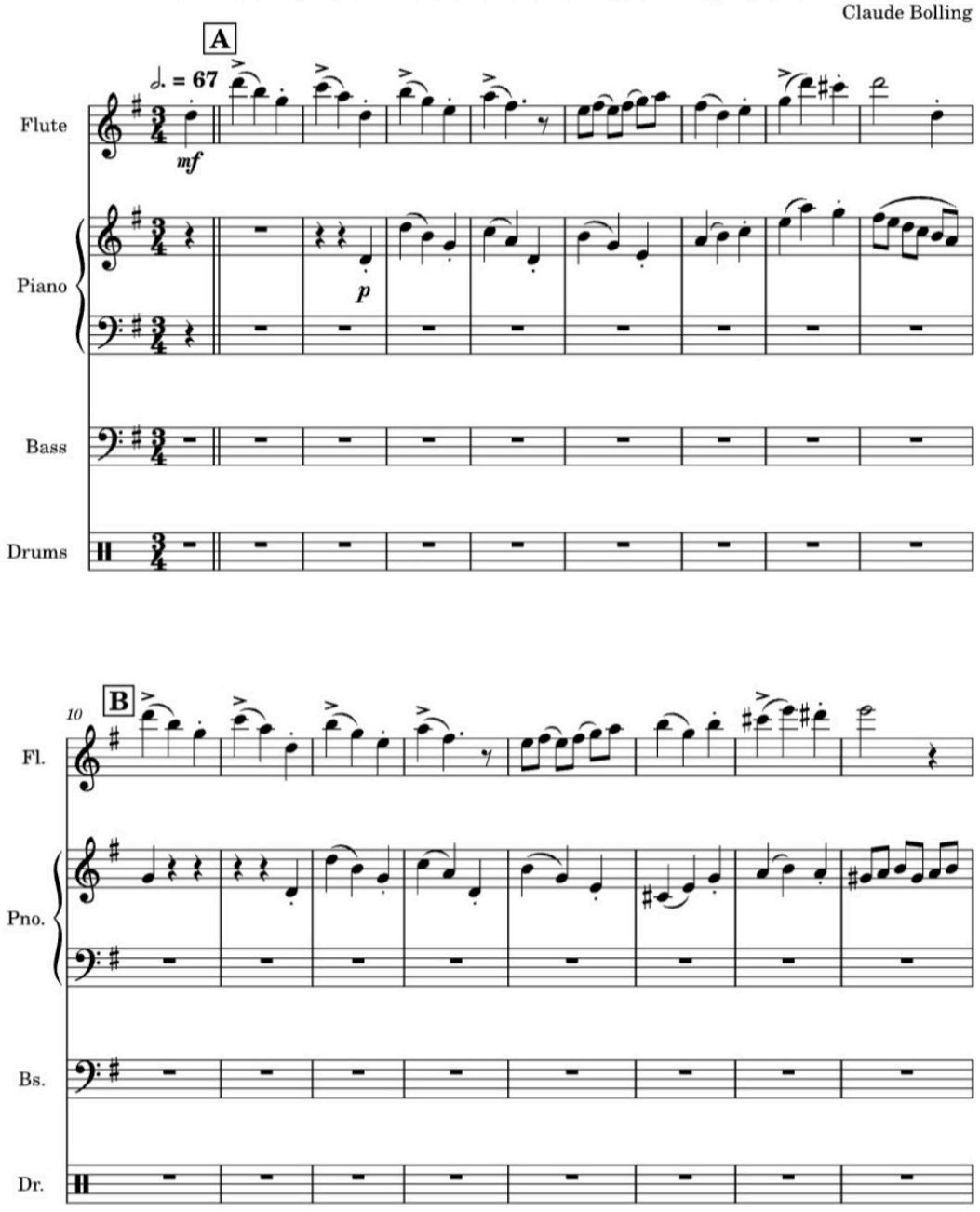
PHỤ LỤC

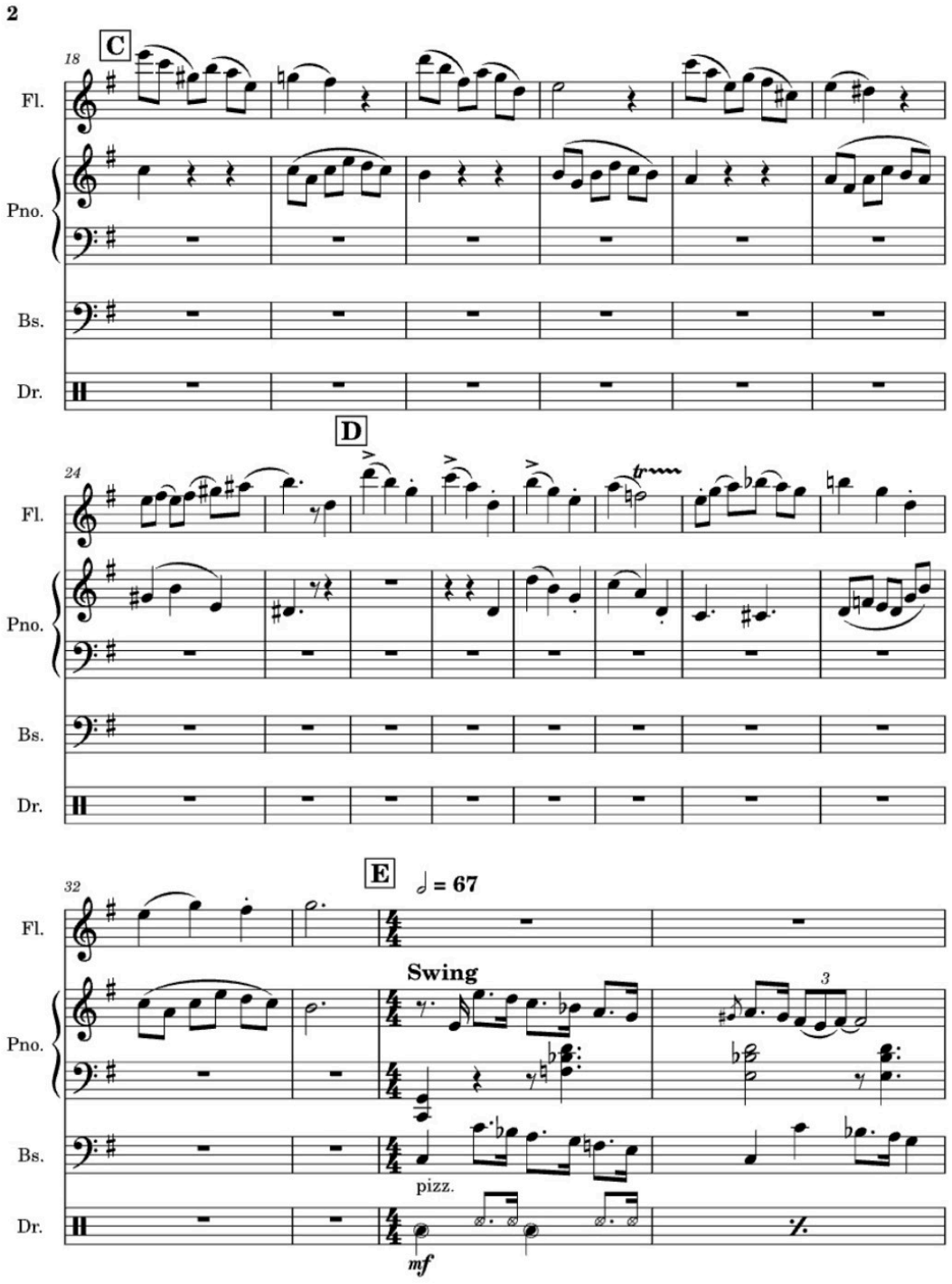
Suite Flute and Jazz Trio – Claude Bolling

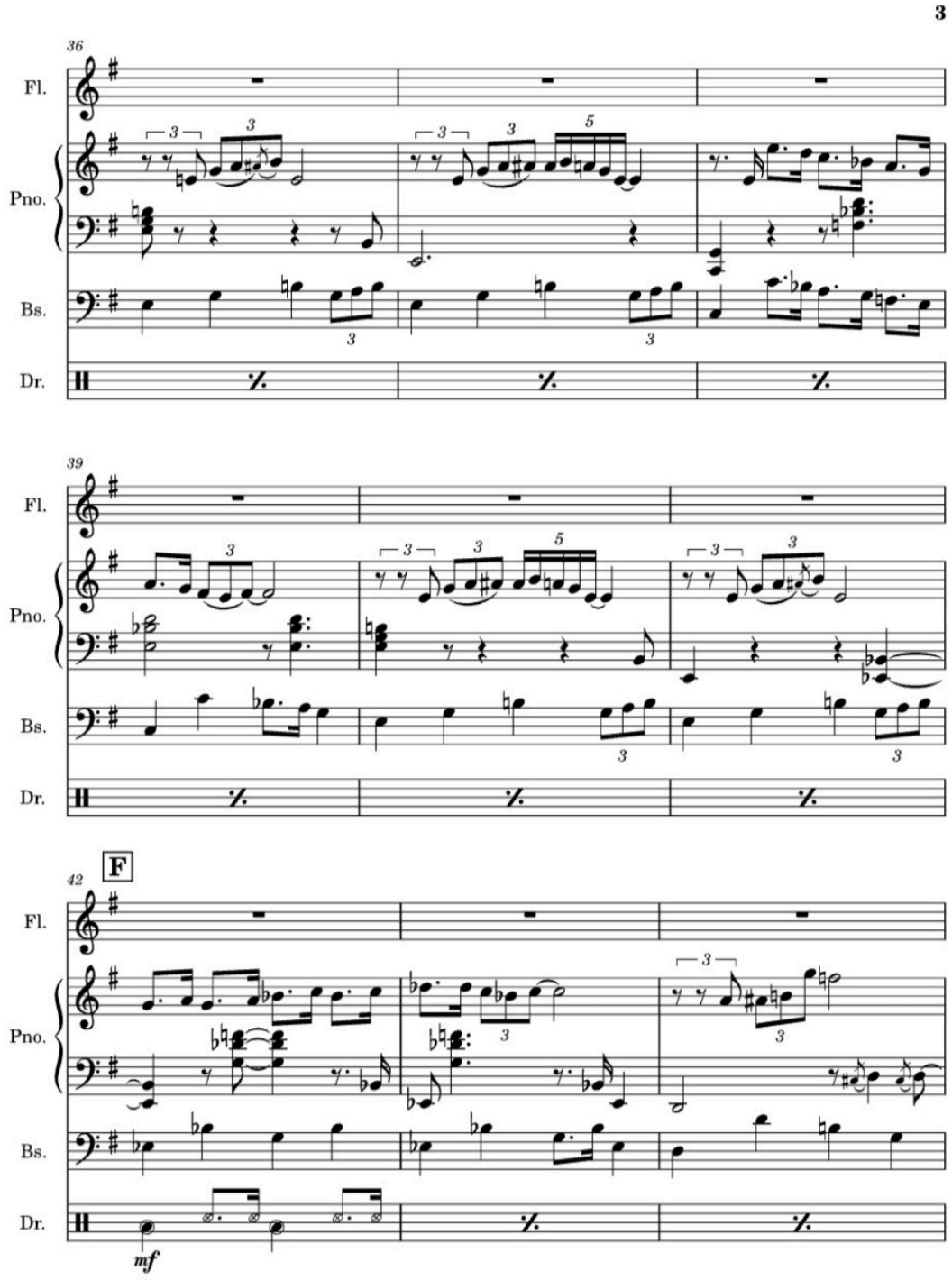
Baroque and Blue

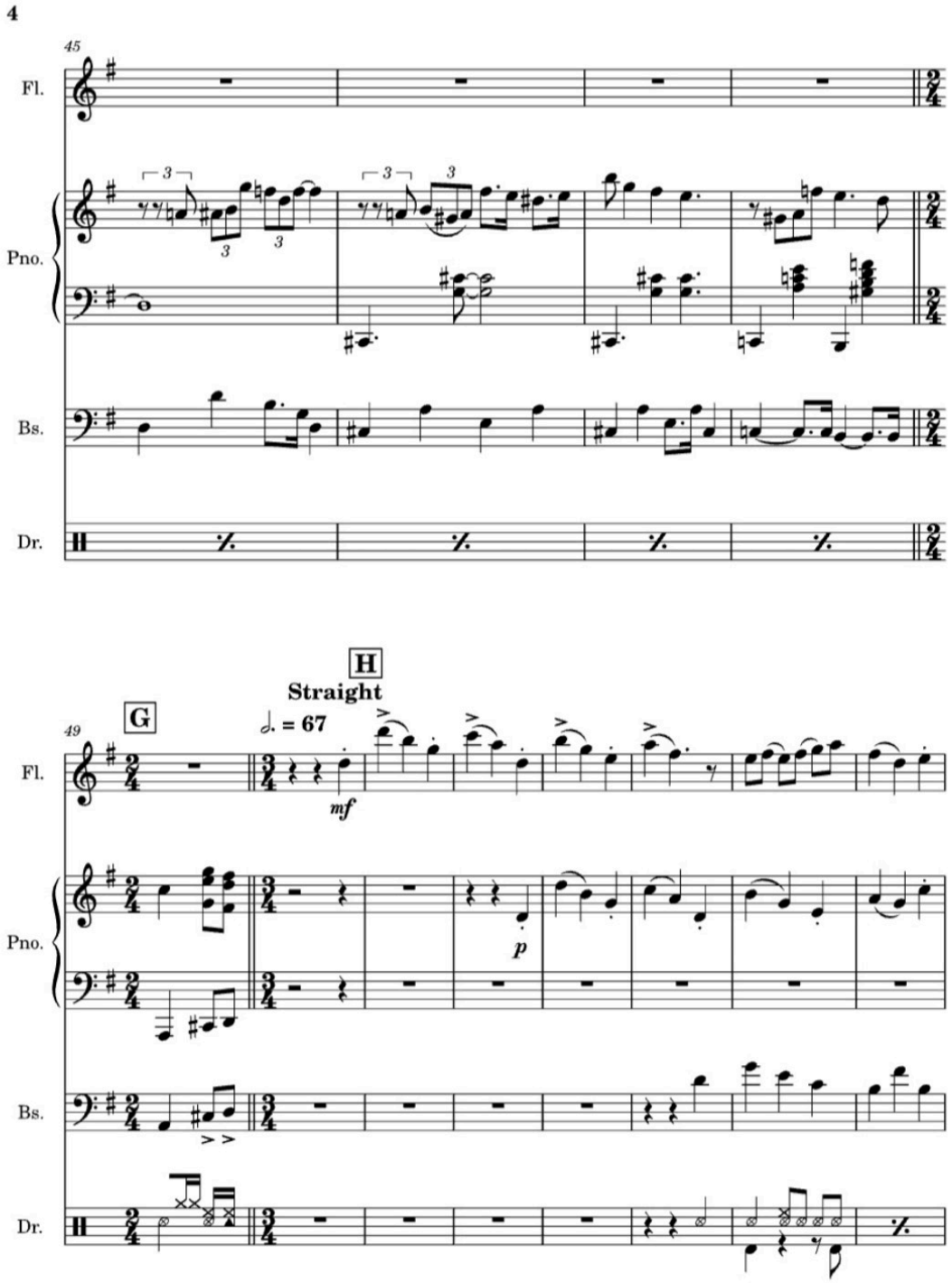
from Suite for Flute and Jazz Piano Trio, No. 1

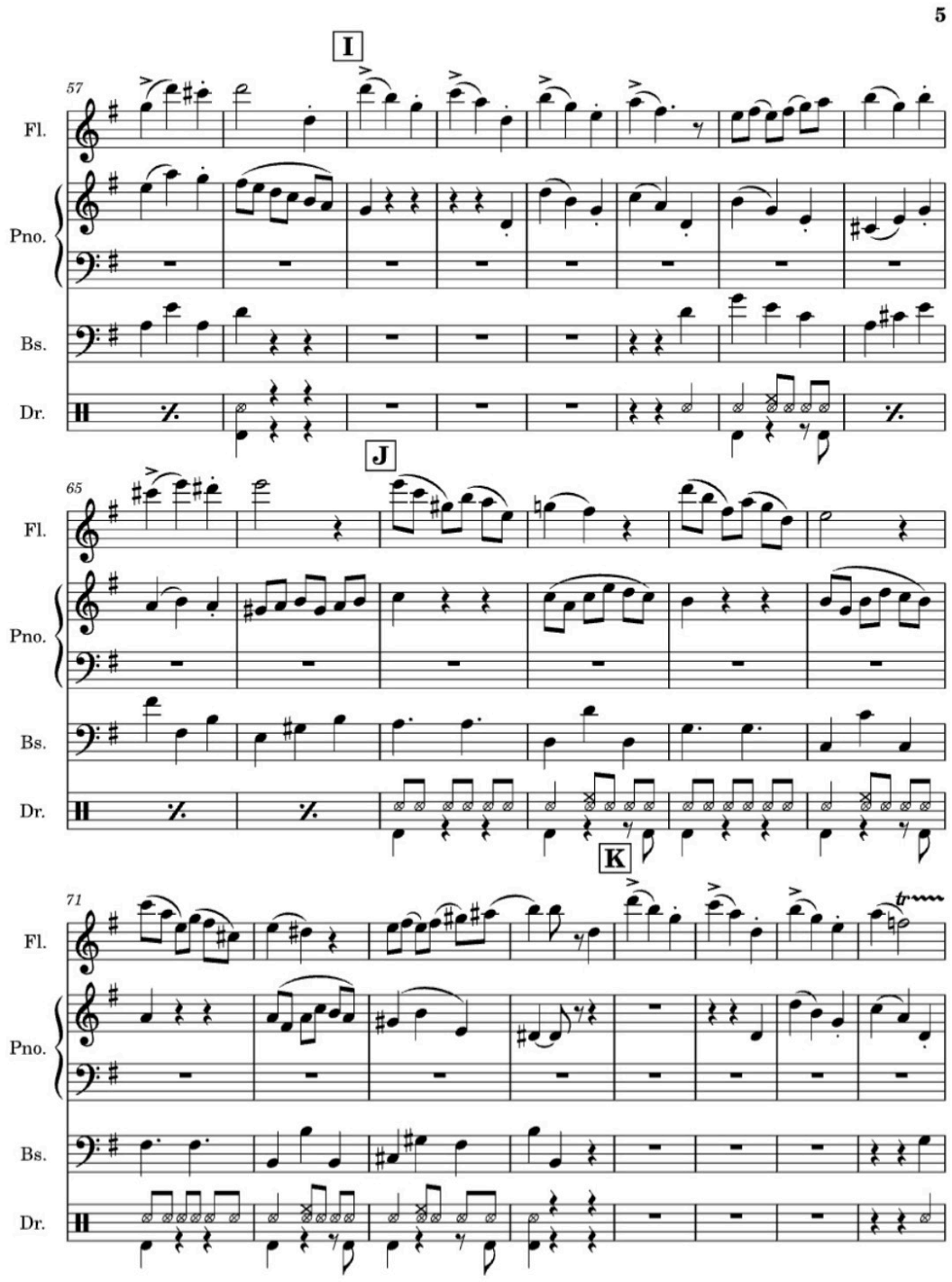
Claude Bolling

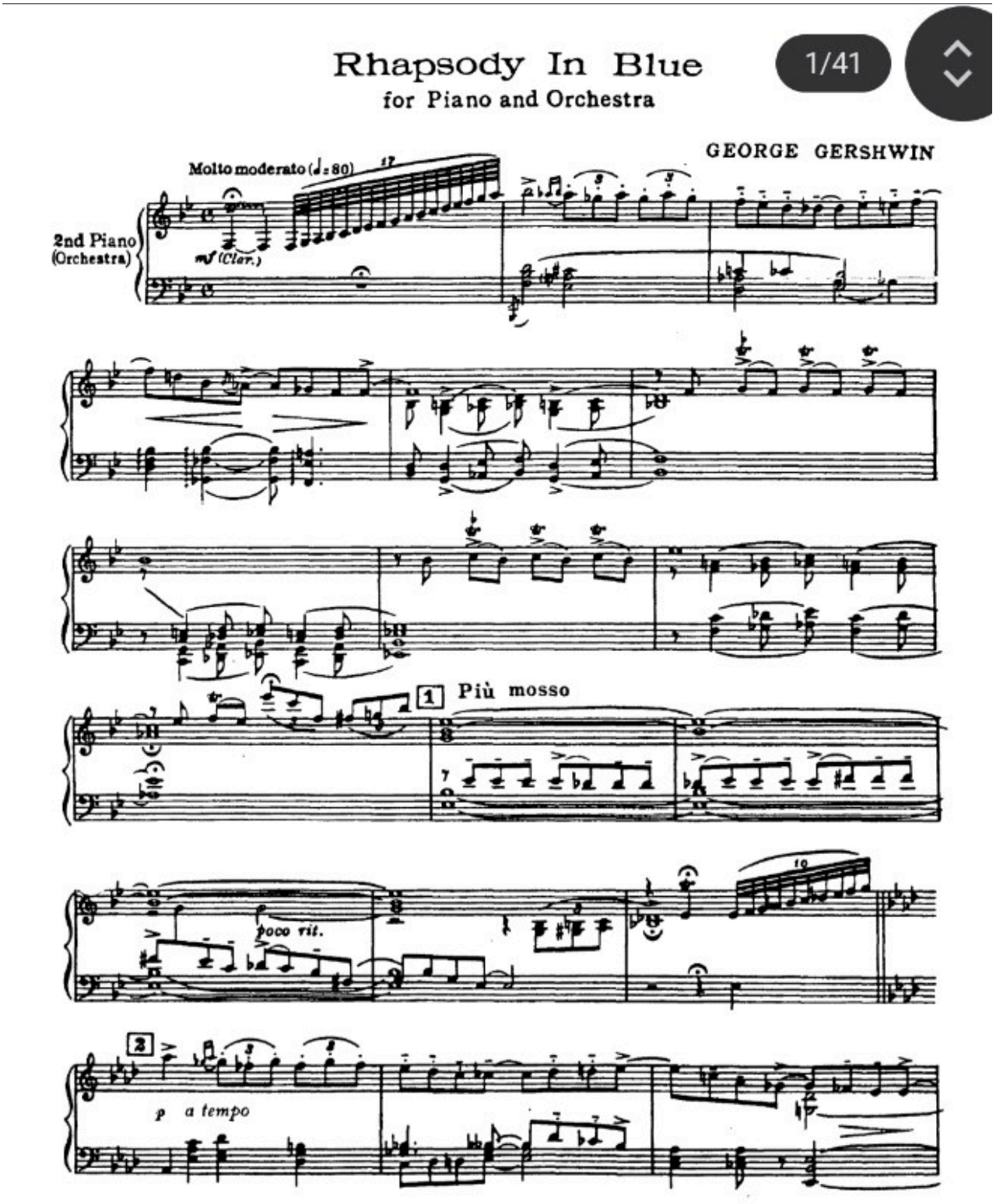

2
18
C
Fl.
Pno.
Bs.
Dr.
24
D
Fl.
Pno.
Bs.
Dr.
32
E
♩ = 67
Fl.
Swing
Pno.
3
Bs.
pizz.
Dr.
mf

3
36
Fl.
Pno.
Bs.
Dr.
39
Fl.
Pno.
Bs.
Dr.
F
42
Fl.
Pno.
Bs.
Dr.
mf

4
45
Fl.
Pno.
Bs.
Dr.
G
H
Straight
♩. = 67
49
mf
p

Rhapsody In Blue – George Gershwin

Rhapsody In Blue
for Piano and Orchestra
1/41
GEORGE GERSHWIN
Molto moderato (♩= 80)
2nd Piano
(Orchestra)
mf (Clar.)
1
Più mosso
poco rit.
2
p a tempo